

Володимир Васильович ЮР'ЄВ

(Науково-дослідний інститут публічного права, м. Київ)

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В ДЕРЖАВІ ТА МІСЦЕ І ОСОБЛИВОСТІ У НІЙ ВІЙСЬКОВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

У статті, на основі аналізу наукових поглядів вчених, запропоновано авторське визначення поняття «суб'єкти забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні». Розкрито положення норм чинного законодавства, на основі чого сформовано авторський підхід щодо визначення кола відповідних суб'єктів. Акцентовано увагу на тому, що військові державні адміністрації займають особливе місце в системі суб'єктів забезпечення режиму воєнного стану.

Наголошено, що суб'єкти забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні – це сукупність спеціально уповноважених органів державної влади (в особі їх посадових осіб), які відповідно до норм чинного законодавства наділені особливим правовим статусом (набором спеціальних суб'єктивних прав та юридичних обов'язків), що дає їм можливість здійснювати різноманітні юридичні, організаційні, матеріально-технічні, інформаційні, фінансово-економічні та інші засоби, спрямовані на формування та підтримку умов для ефективного функціонування відповідного правового режиму.

Аргументовано, що на сьогоднішній день існує багато цілком різноманітних за своїм правовим статусом, але активно взаємодіючих між собою в процесі виконання функціональних завдань, суб'єктів забезпечення воєнного стану в Україні. Кожен з них має власну юридичну роль у створенні та підтримці умов роботи досліджуваного правового режиму.

Обґрунтовано, що відмінністю саме військових адміністрацій від інших суб'єктів є те, що вони уповноважені забезпечувати не тільки умови та інші аспекти функціонування механізму воєнного стану в цілому, але також процес реалізації заходів цього правового режиму, передбачених Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Ця унікальна ознака свідчить про концентрацію в правовому статусі військових адміністрацій всієї повноти публічної влади в межах території, на якій введено правовий режим воєнного стану, адже вони відповідають і за навколишню організацію останнього, і за практичну реалізацію його механізму.

Ключові слова: *воєнний стан, правовий режим, правовий статус, суб'єкти, військові адміністрації.*

Постановка проблеми. *Розпочата російською федерацією повномасштабна війна змусила українського законодавця змінити підхід до забезпечення функціонування всього державного механізму. В основу*

роботи останнього було закладено особливий правовий режим воєнного стану. Забезпечення належної роботи останнього є фактично неможливим без роботи низки суб'єктів, які представлені низкою спеціально уповноважених органів державної влади та їх посадових осіб. Кожен суб'єкт наділений своїм, особливим правовим статусом, що дає їм можливість підтримувати законне, правильне та ефективне функціонування правового режиму воєнного стану.

В останні роки низка проблемних питань, присвячених проблемі функціонування правового режиму воєнного стану неодноразово ставали предметом теоретико-правових оглядів. Так, юридичні засади відміченої категорії аналізувались в працях О. А. Гусарова, А. Т. Комзюка, О. П. Мандрика, Т. П. Мінки та інших. В свою чергу особливості суб'єктного складу реалізації даного правового режиму розкривались в працях В. О. Голуба, С. О. Кириченко, С. О. Кузніченко, М. М. Лобко та ін. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі недостатньо опрацьованим є питання дослідження системи суб'єктів забезпечення режиму воєнного стану в державі та місце і особливості у ній військових державних адміністрацій.

Мета статті полягає у тому, щоб визначити місце та особливості військових державних адміністрацій у системі суб'єктів забезпечення правового режиму воєнного стану. Досягнення даної мети потребує вирішення наступних завдань: розкрити сутність понять «суб'єкт» та «суб'єкт права»; визначити зміст категорії «суб'єкт забезпечення режиму воєнного стану»; виділити коло відповідних суб'єктів та надати змістовну характеристику їх правовому статусу.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження варто зазначити, що поняттям «суб'єкт» активно оперували ще в часи античної філософії, де ним («*subjectus*») позначали те, що лежить внизу, знаходиться в основі¹. Представники правової теорії відходять від постулату «суб'єкт – це людина», характеризуючи даним терміном також юридичних осіб. Про це, зокрема, йдеться у Юридичній енциклопедії за редакцією Ю. С. Шемшученко, в якій категорія «суб'єкт права» розкривається, як фізична або юридична особа, яка є учасником національних чи міжнародних правовідносин. Особа фізична є індивідуальним, а особа юридична – колективним суб'єктом права².

Поряд із енциклопедичним тлумаченням, існують окремі наукові визначення. Наприклад, як зазначає В. В. Шуба, суб'єкт права – це носій передбачених правовими нормами суб'єктивних прав та обов'язків, що має потенційну можливість участі у правовідносинах³. С. В. Єрохін наголошує,

¹ Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів : «Магнолія 2006», 2011. С. 199; Прокопенко О. Ю. Щодо визначення поняття «суб'єкт забезпечення правопорядку в регіоні». *Право і безпека*. 2016. №1 (60). С. 59.

² Юридична енциклопедія : В 6 т. Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : «Укр. енцикл.», 1998 Т. 5: П–С. 2003. С. 680.

³ Шуба В. В. Адміністративно-правові відносини в діяльності органів прокуратури України: загальнотеоретичні аспекти : дис. .. канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2006. С. 81; Чумак В. В.

що суб'єкт права – це фізична чи юридична особа, яка має передбачені правовими нормами права та обов'язки. Реалізуючи ці права та обов'язки, вона може стати учасником правових відносин¹. В. О. Котюк констатує: суб'єкт права – це особа, яка реально здатна брати участь у правовідносинах, має властивості суб'єкта права в силу юридичних норм². Тож, суб'єктом права може бути як фізична, так і юридична особа, яка володіє відповідними правами та обов'язками, що є елементом її правового статусу, який вона має можливість повноцінно реалізовувати. Користуючись своїми правовими можливостями та виконуючи обов'язки суб'єкти права вступають між собою у суспільно-правові відносини.

Таким чином, суб'єкти забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні – це сукупність спеціально уповноважених органів державної влади (в особі їх посадових осіб), які відповідно до норм чинного законодавства наділені особливим правовим статусом (набором спеціальних суб'єктивних прав та юридичних обов'язків), що дає їм можливість здійснювати різноманітні юридичні, організаційні, матеріально-технічні, інформаційні, фінансово-економічні та інші засоби, спрямовані на формування та підтримку умов для ефективного функціонування відповідного правового режиму.

Так, першими суб'єктами варто назвати Верховну Раду України (далі – ВР), Президента України (далі – Президент) та Раду національної безпеки і оборони України (далі – РНБО), які відповідають за законодавче забезпечення правового режиму воєнного стану. Введення воєнного стану породжує багато додаткових питань, які потребують законодавчого обґрунтування та регулювання, наприклад: мобілізація, мобілізаційна підготовка, особливості трудової діяльності працівників органів державної влади, соціальне забезпечення військовослужбовців та інших, прирівняних до них осіб тощо. Досить часто, в царині зазначених та інших важливих проблематик або відсутній належний законодавчий фундамент в цілому, або він є непристосований до умов воєнного стану та потребує перебудови. Так, в 2024 році було прийнято новий закон з питань мобілізації та мобілізаційної підготовки, адаптований до реалій війни із російською федерацією³.

Попереднім етапом прийняття законів у військовій та інших сферах, є законопроектна робота, якою займаються Комітети ВРУ. Відповідно до Постанови ВРУ «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29.08.2019 №19-IX на

Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз : монографія. Харків : Константа, 2019. С. 212.

¹ Єрохін С. В. Роль посередництва у вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2008. С. 38

² Котюк В. О. Теорія права : Курс лекцій. К. : Вентурі, 1996. С. 70; Максименко Н. О. Правове регулювання нормування праці державних службовців в Україні : дис... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Луганськ, 2010. С. 53.

³ Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 44. Ст. 416.

сьогоднішній день в парламенті функціонує Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки, який реалізує законопроектну роботу в сфері правового режиму державного кордону, воєнного та надзвичайного стану, а також суміжних питань віднесених до його сфери відання: а) державна політика у сферах національної безпеки і оборони; б) законодавче забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони, у тому числі щодо впровадження принципів і стандартів Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та досягнення критеріїв, необхідних для набуття Україною членства в НАТО; в) демократичний цивільний контроль; г) оборонно-промисловий комплекс; г) державна система страхового фонду документації тощо¹.

До суб'єктів забезпечення воєнного стану в державі також відноситься Кабінет Міністрів України (далі – КМУ, Уряд). На рівні із ВРУ та Президентом, це також вища інституція влади, яка відповідно до статті 12-1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Уряд: «1) працює відповідно до Регламенту Кабінету Міністрів України в умовах воєнного стану; 2) розробляє та вводить в дію План запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в окремих місцевостях України з урахуванням загроз та особливостей конкретної ситуації, яка склалася; 3) організовує та здійснює керівництво центральними та іншими органами виконавчої влади в умовах воєнного стану; 4) після початку збройного конфлікту здійснює заходи щодо створення відповідно до норм міжнародного гуманітарного права безпечних зон, організованих у спосіб, який дає змогу забезпечити захист цивільних осіб; 5) визначає особливості здійснення оборонних та публічних закупівель із забезпеченням захищеності державних замовників і замовників від воєнних загроз»².

Допоміжними суб'єктами в питанні забезпечення воєнного стану, які здійснюють цільову діяльність згідно Конституції та законодавства, але при цьому можуть в окремих випадках залучатись до виконання завдань правового режиму воєнного стану, створення умов його належного функціонування та реалізації окремих адміністративно-правових засобів виступають правоохоронні органи та органи місцевого самоврядування. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до переліку перших відомств відносить: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції³. В

¹ Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : постанова Верховної Ради України від 28.08.2019 р. № 19-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 35. Ст. 147.

² Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. *Відомості Верховної ради України*. 2015. № 28. ст. 1509.

³ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993

умовах воєнного стану, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» допускається за рішенням РНБО залучати правоохоронні органи до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, згідно з їх призначенням та специфікою діяльності¹. В свою чергу, за Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» останнє тлумачиться як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України².

Наступну групу складають суб'єкти безпосереднього забезпечення правового режиму воєнного стану для яких цей напрям діяльності є головним, або одним з ключових. Першими є військові адміністрації – тимчасові органи влади, що створюються на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян. Рішення про утворення військових адміністрацій приймається Президентом України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування. Військові адміністрації населених пунктів утворюються в межах територій територіальних громад, у яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи, та/або сільські, селищні, міські голови не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження, а також в інших випадках, передбачених Законом. Військову адміністрацію населеного пункту (населених пунктів) очолює начальник, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за пропозицією Генерального штабу Збройних Сил України або відповідної обласної державної адміністрації. У районі, області військові адміністрації утворюються у разі нескликання сесії відповідно районної, обласної ради у встановлені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 №280/96-ВР строки або припинення їх повноважень згідно із законом, або для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку. У разі прийняття рішення про утворення районних, обласних військових адміністрацій їх статусу набувають відповідно районні, обласні державні адміністрації, а голови районних, обласних державних адміністрацій набувають статусу начальників відповідних військових адміністрацій³.

№3781-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №11. Ст. 50.

¹ Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. *Відомості Верховної ради України*. 2015. № 28. Ст. 1509.

² Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 №280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

³ Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. *Відомості*

Другим суб'єктом даної групи є військове командування, якому згідно до статті 3 Закону надається право разом з органами виконавчої влади, військовими адміністраціями, Радою міністрів Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану. Військове командування, в межах повноважень, визначених законодавством України та Указом Президента України про введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, затвердженим Верховною Радою України, видає обов'язкові до виконання накази і директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану¹.

Висновки. Таким чином, на сьогоднішній день існує багато цілком різноманітних за своїм правовим статусом, але активно взаємодіючих між собою в процесі виконання функціональних завдань, суб'єктів забезпечення воєнного стану в Україні. Кожен з них має власну юридичну роль у створенні та підтримці умов функціонування досліджуваного правового режиму. Тож, на нашу думку, можна виділити: 1) суб'єкти нормативно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану – Верховна Рада України, Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Комітети Верховної Ради України, які відповідають за легалізацію правового режиму воєнного стану та удосконалення його нормативно-правової основи; 2) суб'єкти організаційного забезпечення роботи державного апарату в умовах воєнного стану – Кабінет Міністрів України та підпорядковані його міністерства; 3) допоміжні суб'єкти забезпечення воєнного стану – правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування, що ситуативно залучаються до відповідних заходів; 4) суб'єкти безпосереднього забезпечення воєнного стану – військові адміністрації, військово командування, для яких забезпечення належних умов дії воєнного стану складає частину основного функціоналу.

У підсумку варто зауважити, що відмінністю саме військових адміністрацій від інших суб'єктів є те, що вони уповноважені забезпечувати не тільки умови та інші аспекти функціонування механізму воєнного стану в цілому, але також процес реалізації заходів цього правового режиму, передбачених Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Ця унікальна ознака свідчить про концентрацію в правовому статусі військових адміністрацій всієї повноти публічної влади в межах території, на якій введено правовий режим воєнного стану, адже вони відповідають і за навколишню організацію останнього, і за практичну реалізацію його механізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Верховної ради України. 2015. № 28. Ст. 1509.

¹ Там само.

1. Єрохін С. В. Роль посередництва у вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2008. 180 с.
2. Котюк В. О. Теорія права : Курс лекцій. К. : Вентурі, 1996. 208 с.
3. Максименко Н. О. Правове регулювання нормування праці державних службовців в Україні : дис... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Луганськ, 2010. 193 с.
4. Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів : «Магнолія 2006», 2011. 352 с.
5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 №3781-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №11. Ст. 50.
6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 №280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
7. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 44. Ст. 416.
8. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : постанова Верховної Ради України від 28.08.2019 р. № 19-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 35. Ст. 147.
9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. *Відомості Верховної ради України*. 2015. № 28. Ст. 1509.
10. Прокопенко О. Ю. Щодо визначення поняття «суб'єкт забезпечення правопорядку в регіоні». *Право і безпека*. 2016. №1 (60). С. 58–63.
11. Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз : монографія. Харків : Константа, 2019. 490 с.
12. Шуба В. В. Адміністративно-правові відносини в діяльності органів прокуратури України: загальнотеоретичні аспекти : дис. .. канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2006. С. 81.
13. Юридична енциклопедія : В 6 т. Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : «Укр. енцикл.», 1998 Т. 5: П–С. 2003. 736 с.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2024

Volodymyr V. YURYEV,
Phd in Law
(*Research Institute of Public Law, Kyiv, Ukraine*)

**THE SYSTEM OF SUBJECTS ENSURING THE REGIME OF MARTIAL STATE
IN THE STATE AND THE LOCATION AND CHARACTERISTICS OF MILITARY**

STATE ADMINISTRATIONS IN IT

It is emphasized that the subjects of ensuring the legal regime of martial law in Ukraine are a set of specially authorized bodies of state power (represented by their officials), which, in accordance with the norms of the current legislation, are endowed with a special legal status (a set of special subjective rights and legal obligations relations), which gives them the opportunity to implement various legal, organizational, material and technical, informational, financial and economic and other means aimed at forming and maintaining conditions for the effective functioning of the relevant legal regime.

It is argued that today there are many subjects of martial law enforcement in Ukraine, which are quite diverse in terms of their legal status, but actively interact with each other in the process of performing functional tasks. Each of them has its own legal role in creating and maintaining the working conditions of the studied legal regime.

It is substantiated that the difference between military administrations and other subjects is that they are authorized to ensure not only the conditions and other aspects of the functioning of the martial law mechanism as a whole, but also the process of implementing the measures of this legal regime, provided for by the Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law ". This unique feature testifies to the concentration in the legal status of military administrations of all the fullness of public power within the territory where the legal regime of martial law has been introduced, because they are responsible for both the surrounding organization of the latter and the practical implementation of its mechanism.

Key words: *martial law, legal regime, legal status, subjects, military administrations.*